

Prof. dr hab. Andrzej Grzywacz
grudnia 2016 r.
em. Wydział Leśny SGGW

Warszawa, 6

Opinia o rozprawie doktorskiej Dominika Bażanta „Parki wiejskie w zagospodarowaniu przestrzennym regionu” wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Heronima Olenderka na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie

Rozprawa składa się ze 126 stron, w tym 39 fotografii, 7 tabel, 3 ryciny i 2 mapy, zawiera 7 rozdziałów oraz wykaz 145 pozycji cytowanej literatury. W pracy zamieszczono streszczenie i słowa kluczowe po polsku i angielsku, a także tekst rozprawy na płycie CD.

We „Wstępie” (1 str.) przedstawiono definicję parku oraz ogólną charakterystykę parków wiejskich, a także uzasadnienie, że parki wiejskie są istotnym elementem i mają znaczący wpływ na gospodarowanie przestrzenią w regionie.

„Cel, zakres i hipoteza robocza pracy” (1/2 str.), gdzie stwierdzono, że celem rozprawy było określenie wpływu parków wiejskich znajdujących się na terenie zasięgu administracyjnego Nadleśnictwa Taczanów (RDLP Poznań), to jest 16 parków położonych w powiecie pleszewskim. Wpływ ten będzie kwantyfikowany za pomocą aspektów przyrodniczych, społecznych, naukowo-dydaktycznych oraz gospodarczo-ekonomicznych, co może być podstawą do waloryzacji i wyceny parków.

„Przegląd piśmiennictwa” (9 str.), dokonano tu omówienia publikacji traktujących i dotyczących problematyki: ekologicznej, geograficznej i gospodarczej w waloryzacji krajobrazu wiejskiego; ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju regionu; wielofunkcyjności obszarów wiejskich; ewidencji parków wiejskich na terenie kraju (co do ich ilości, powierzchni i udziału drzewostanów parkowych na tle powierzchni lasów w Polsce); aspektów historycznych i kulturowych parków wiejskich; metod oraz mierników oceny i wyceny parków; źródeł danych o parkach; wielozadaniowego katastru dla

parków; geodezyjnych metod dokumentowania przestrzeni; wykorzystaniem fotogrametrii i teledetekcji do inwentaryzacji parków, ze szczególnym wykorzystaniem dronów; rastrowej bazy danych; określenia potencjalnej wartości dendrologicznej poszczególnych gatunków drzew w parkach; klasach wartości dendrologicznej parku; kartograficznych metod badań z wykorzystaniem historycznych map parków.

„Metodyka badań i materiały” (6 str.) wymieniono tu nazwy 16 analizowanych parków, podano źródła pochodzenia dokumentacji i materiałów ewidencyjnych, wykaz wykorzystywanych map w skali 1:500. Podano zestawienie wskaźników, które wykorzystywano do charakterystyki poszczególnych funkcji parków: funkcje przyrodnicze – efektu waloryzacji według metody J. Rokoszy, liczba drzew, liczba gatunków drzew, liczba drzew pomnikowych i unikatowych, odległość od obiektów Natura 2000 (wg dyrektywy ptasiej i wg dyrektywy siedliskowej), odległość od lasu, przyrodnicza otwartość na okolicę, procentowy udział powierzchni wód; funkcje społeczne – walory estetyczne, walory zdrowotne i rekreacyjne, walory turystyczno-kulturowe; funkcje naukowo-dydaktyczne - walory historyczne, wykorzystanie parku do zajęć dydaktycznych dzieci i młodzieży; funkcje ekonomiczne – wielkość powierzchni, istniejące budynki i budowle, istnienie ogrodzenia, kierunki zmian stanu parku oraz realizacji wniosków z ewidencji, wykorzystanie gospodarcze parku. Następnie opisano metodykę i źródła danych potrzebnych do wyliczenia i ustalenia poszczególnych wskaźników charakteryzujących funkcje parku.

„Wyniki” (79 str.) , rozdział zawierający charakterystykę parków, według planu – historia, charakterystyka przestrzenna, charakterystyka przyrodnicza, infrastruktura, aspekty ekonomiczne: Park w Borucinie, Bógwiedzach, Bronowie, Brzeziu (2 parki), Chorzewie, Jankowie, Korzkwach, Kowalewie, Kuczkowie, Lenartowicach, Marszewie, Pacanowicach, Suchorzewie, Taczanowie, Turowach. Przedstawiono w tabelach i na rysunkach wyniki waloryzacji poszczególnych funkcji i ogólną waloryzację parków. Przyjęto, że maksymalnie park może otrzymać 100 punktów, sumarycznie dla wszystkich funkcji. Waloryzacja końcowa wykazała zróżnicowaną ocenę parków – park w Taczanowie uzyskał 80 pkt, a park w Turowach tylko 35 pkt, zaś park w Jankowie 39 pkt., średnio parki znajdujące się na terenie powiatu pleszewskiego w zasięgu administracyjnym Nadleśnictwa Taczanów uzyskały 51,5 pkt.

„Dyskusja” (9 str.) zawiera podsumowania dokonanych analiz, a nie jest dyskusją z wynikami podobnych prac innych autorów oraz z literaturą przedmiotu. Zawarto tu wykaz parków według najstarszych wzmianek historycznych o miejscowościach na terenie których dany park znajduje się , od Jankowa z 1160 r., po Turowy z 1885 r. Stwierdzono, że większość parków powstała w XIX wieku, a ich powierzchnie zawarte są w granicach 0,85 ha

(Brzezie) do 21,05 ha (Taczanów). Stwierdzono, że w ewidencji gruntów i budynków istnieje wiele nieuregulowanych zagadnień, gdyż parki zapisane są w bardzo różnorodnych typach użytków. Omówiono wartość historyczną parków oraz efekty analiz ich wartości przyrodniczych: łączna liczba drzew we wszystkich parkach wynosi ponad 11 tys.; liczba gatunków drzew zawarta jest w granicach 55 (Kuczków) do 14 w Turowach; najwięcej pomników przyrody znajduje się wśród drzew w parku w Suchorzewie (10 szt.); w 5 parkach nie ma pomników ani tzw. drzew unikatowych. Omówiono wyniki analiz odległości parków od obszarów Natura 2000 oraz oceny tzw. przestrzennej otwartości parków na okolicę, a także wskaźniki charakteryzujące wody znajdujące się na obszarach parków. Przedstawiono ranking wartości parków pod względem przyrodniczym, gdzie na pierwszym miejscu znalazł się park w Taczanowie, a następnie w Marszewie, na ostatnich miejscach parki w Jankowie i w Brzeziu (1). Natomiast według wskaźników waloryzujących funkcje społeczne na pierwszym miejscu znalazł się park w Kowalewie, na drugim w Taczanowie. Ocena kolejności parków ze względu na funkcje naukowo-badawcze wykazała, że najbardziej cenne pod tym względem są parki w Kowalewie i Kuczkowie. W wartości funkcji ekonomicznych na pierwszym miejscu znajduje się park w Taczanowie, a za nim park w Marszewie. Przedstawiono również pozycje parków pod względem ogólnej wartości wszystkich funkcji łącznie. Przy przyjęciu umownej wartości jednego punktu wartości ekonomicznej za 100 tys. zł, a wartości całkowitej za 75 tys., otrzymano wyniki waloryzacji całkowitej i ekonomicznej wyrażonych w tysiącach złotych. Wyliczono, że park w Taczanowie szacunkowo wart jest 6,0 mln zł, a park w Turowach 2,6 mln. Wyliczono także w rozprawie współczynniki korelacji między wielkością powierzchni parków oraz liczby drzew na ich terenie, a wartością finansową.

„Podsumowanie i wnioski” (2,5 str.) zawierają 21 punktów. Do ciekawszych stwierdzeń należy zaliczyć, że waloryzacja parków w danym regionie może służyć do podejmowania decyzji co do kolejności i wielkości kwot dotacji przeznaczonych na ich ochronę i rewaloryzację (pkt. 6); że przyjęta metodyka waloryzacji różnych funkcji parków zawiera duży zestaw ocen subiektywnych, stąd należy szczegółowiej zająć się określaniem poszczególnych wskaźników, aby ten metodyczny mankament minimalizować (pkt.10); że parki wiejskie muszą znaleźć jednoznaczne i odpowiednie miejsce w ewidencji gruntów i budynków w katastrze nieruchomości i to najkorzystniej ze statusem obiektów prawnie chronionych.

Uwagi polemiczne

Dobrze że w trakcie prac terenowych w lustrowanych parkach pomierzono drzewa, które zdaniem doktoranta zasługiwałyby na kandydatów na pomniki przyrody, niekiedy określanych jako tzw. przedpomniki. Jednak w szeregu przypadkach podane w rozprawie przy opisie poszczególnych parków wartości średnic pierśnicowych pni drzew, według obowiązujących zaleceń są odległe od średnic i obwodów minimalnych, wskazanych dla drzew, które kandydują, na takie miano i nie zostałyby uznane jako pomniki przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska (w tym przypadku w Poznaniu). Szczegółowe dane w tym względzie znajdują się w monografii „Drzewa –pomniki przyrody” (Grzywacz, Pietrzak 2013). Szkoda, że doktorant nie skonfrontował tego zagadnienia z istniejącymi wytycznymi i literaturą.

Średnice pierśnicowe pni drzew kandydatów na pomniki przyrody podano w zaokrągleniu do 5, a najczęściej do 10 cm. Czy były mierzone, czy tylko podano szacunkowo, dlaczego średnice, a nie obwody, które przy grubych drzewach łatwiej pomierzyć, i są najczęściej stosowane przy omawianiu drzew pomnikowych.

W pracy napisano „proponuje się uznać za pomnik przyrody”, lub „proponuje się nadać drzewu status pomnika”. Byłbym bardziej usatysfakcjonowany, gdyby stwierdzono np. zgłoszę konkretną propozycję do właściwej Regionalnej Dyrekcyj Ochrony Środowiska, gdyż zgodnie z ustawą o ochronie przyrody (2004), może tego dokonać każdy obywatel. Dobrze byłoby przekazać rozprawę doktorską do RDOŚ, do wykorzystania.

Ogólna ocena stanu zdrowotnego drzewostanów parkowych odbywała się na podstawie dość subiektywnej lustracji. W pracy taka ocena była wyrażana najczęściej – stan dobry lub stan dostateczny. Przy opisie kilku parków napisano „niektóre drzewa w parku zamierają, ogólny stan zdrowotny – dobry”, to niekonsekwencja. Wydaje się, że doktorant nie rozróżniał pojęć stan sanitarny drzewostanu, a stan zdrowotny drzew – w ochronie lasu są to zupełnie różne pojęcia. Są one szczegółowo opisane w kolejnych wydaniach „Instrukcji Ochrony Lasu”, wraz z odpowiednimi skalami ocen, należało z tej metodyki skorzystać.

Typy użytków jakimi opisano tereny parków w ewidencji gruntów są podane tylko w skrótach, zarówno w tabeli 1, jak i na stronie 104, nie jest to zrozumiałe dla czytelnika pracy, który nie jest geodetą. Przy przygotowaniu pracy do druku należałoby podać pełne nazwy z komentarzami.

Nie mogę zgodzić się ze stwierdzeniem zawartym na s. 105 w „Dyskusji”, że „Parki położone na terenie administracyjnym nadleśnictwa powinny być w centrum zainteresowania leśników”. Na czym to „zainteresowanie” miałyby polegać, gdy w tym przypadku 8 parków to własność prywatna, 4 są własnością

samorządu powiatowego i gmin, 3 są własnością spółdzielczych gospodarstw rolnych, a 1 park jest własnością Skarbu Państwa (aktualnie dzierżawiony przez Parafię w Brzeziu).

Szczegółowych wyjaśnień w rozprawie wymaga podanie na str. 111, przyjętych wartości za 1 punkt oceny waloryzacyjnej parku, na jakiej podstawie przyjęto 75 i 100 tys. zł za 1 punkt, a także moim zdaniem zbyt dużej różnicy w szacunkowej wartości parku według waloryzacji całkowitej i ekonomicznej, bo na przykład dla parku w Taczanowie wynosiłoby to 2.5 mln lub 6,0 mln złotych. Niepotrzebnie w tabeli 9 podano wielkości wyceny z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, gdy wyliczone sumy są podane w milionach i dziesiątkach tysięcy złotych (po co tyle zer w tabeli, to nie jest zgodne z zasadami redakcji tekstów naukowych).

Uwagi końcowe

Rozprawa doktorska mgr inż. Dominika Bażanta „Parki wiejskie w zagospodarowaniu przestrzennym regionu” jest oryginalną pracą naukową i analityczną, wnosi nowe wartości do wiedzy o gospodarce przestrzennej. Spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim przez Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, z 14 marca 2003 r. (Dz.U. 2003, nr 65, poz. 595, wielokrotnie nowelizowana, tekst jednolity z 2016 r.).

